

Kitap Kritiği: Kate Raworth, Simit Ekonomisi: 21.Yüzyıl İktisatçısı Gibi Düşünmenin Yedi Yolu

N. Ceren TÜRKMEN¹ 

¹Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Türkiye.

ÖZ

Kate Raworth'un orijinal adı "Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist" (2017) olan eserinin Türkçe ilk baskısı 2019 yılında "Simit Ekonomisi: 21.Yüzyıl İktisatçısı Gibi Düşünmenin Yedi Yolu" başlığıyla yayımlanmıştır. Kitap, Hyman P. Minsky'nin tabiri ile "istikrarın kendisinin istikrarsızlık yarattığı" ana akım iktisadi düşünce, retorik ve pratiklerine alternatif sürdürülebilir bir model oluşturmaya çabalaması anlamında önemli bir adım atmaktadır. Bu çalışmada, adı geçen kitap içerik ve kapsam açısından eleştirel bir biçimde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma, konuları ele alış ve işleyiş açısından, yazarın eleştirdiği teorilerin alternatifi olabileceğine inandığı önermelerini ortaya koyması nedeniyle bugüne kadarki pek çok çalışmadan farklılaşmaktadır. Teorinin temelinde yer alan simit kavramının en büyük etkisi, ekonominin hem biyofiziksel bir tavana hem de etik bir sosyal zemine sahip olduğunun ifade edilmesidir. Ekonomiyi yeniden şekillendirirken Raworth, insani ve ekolojik değerleri tek bir modelde bir araya getirerek ekonomik değerleri yönlendirmek için bir pusula ortaya koymaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kitap kritiği, GSYİH, Simit ekonomisi, Sürdürülebilirlik.

Book Review: Kate Raworth, Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist

ABSTRACT

The first Turkish edition of Kate Raworth's work "Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist" (2017) was published in 2019 with the title "Simit Ekonomisi: 21. Yüzyıl İktisatçısı Gibi Düşünmenin Yedi Yolu". The book takes an important step in striving to create an alternative sustainable model to mainstream economic thought, rhetoric and practices, where, in Hyman P. Minsky's words, "stability itself creates instability". In this study, the mentioned book was tried to be critically evaluated in terms of content and scope. This study differs from many previous studies in that it presents the propositions that the author believes can be an alternative to the theories he criticizes, in terms of handling and functioning of the subjects.

¹ Sorumlu yazar: turkmencer@gmail.com

The biggest impact of the concept of doughnut, which is at the base of the theory, is the expression that the economy has both a biophysical ceiling and an ethical social ground. While reshaping the economy, Raworth tried to put forward a compass to guide economic values by bringing together human and ecological values in a single model.

Keywords: Book review, GDP, Doughnut economics, Sustainability.

1 Simit Ekonomisi:21 Yüzyıl İçin Bir Pusula

Ana akım iktisat teorisi, iktisadi sistemlerin bileşenlerini inceleme ve kontrolüne odaklanmıştır, ancak sistemin bütününe yayılmış olan riskleri fark etmekten oldukça uzaktır. Diğer bir ifade ile sistemin alt bileşenlerini istikrarlı hale getiren ve salt büyümeyi ya da istihdamı artırmaya dayalı politikalar ve uygulamalar özünde kendisi sistemik istikrarsızlıklara -örneğin; çevre kirliliği, kaynakların tükenmesi, yoksulluk, vb.- yol açmaktadır. Bu çalışmada tanıtımı ve eleştirisine yer verilecek olan Kate Raworth'un "Simit Ekonomisi: 21.Yüzyıl İktisatçısı Gibi Düşünmenin Yedi Yolu" adlı eseri, sistemik iktisadi risklerin birikimi sonucu gelişen kırılganlıklar ve kaos tehdidine karşı hâkim iktisat retoriğine bir alternatif geliştirmeyi amaçlamaktadır. Kendisi de bir iktisatçı olan Raworth, analizlerinde konvansiyonel iktisat eğitiminde iktisatçı adaylarına öğretilen politikalar vasıtası ile gerçek hayatın iktisadi sorunlarının çözümsüz kaldığından hareket ederek mevcut iktisat öğretisine ve "iktisatçı" tanımına farklı bir bakış açısı sunmuştur.

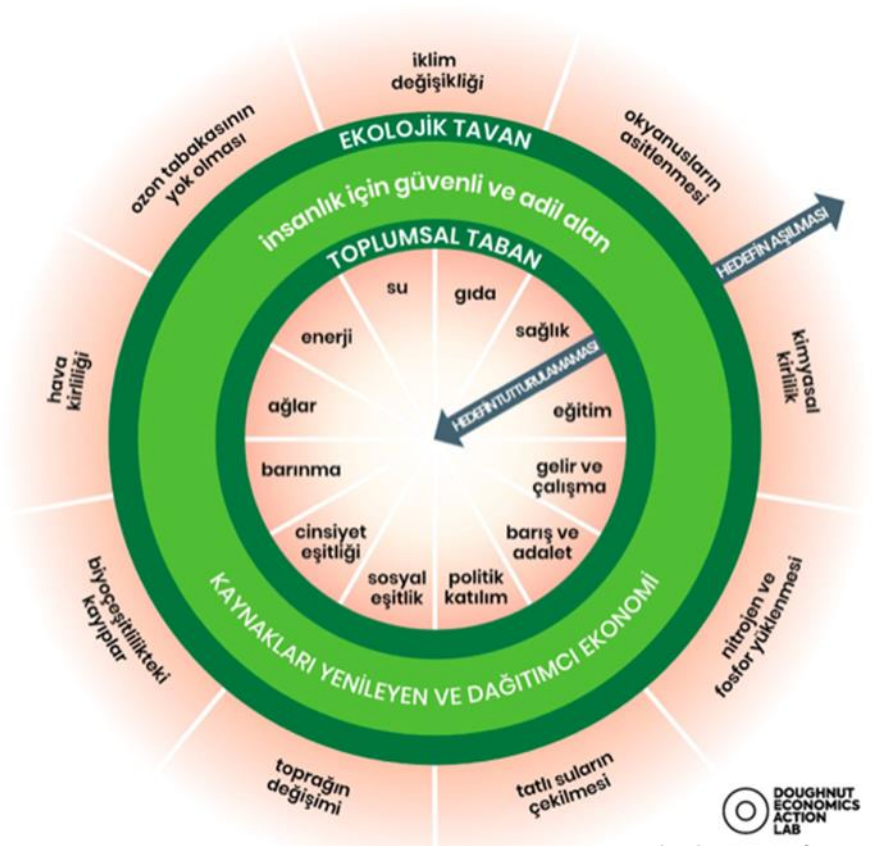
Bu bağlamda, ana akım iktisat öğretisi ve pratiklerine alternatif, sürdürülebilir, bölüşümcü ve çevreye duyarlı bir iktisat düşüncesinin var olabileceğini iddia eden yazar, sunuş haricinde dokuz bölüm ve eklerden oluşan bu eseri okuyucularıyla buluşturmuştur. Eserin Türkçe çevirisinin yaklaşık 4 sayfadan oluşan Sunuş bölümü Dr. Mahfi Eğilmez tarafından kaleme alınmıştır. Birinci bölüm giriş mahiyetinde olup, "yeni bir ekonomi öyküsü yazmak isteyen" (s. 44) iktisatçı adaylarına bunun yolunu göstermeyi amaçlamıştır. Birinci bölümü takip eden yedi bölümde simit ekonomisinin temel yapı taşlarını oluşturan, 21. Yüzyıl iktisatçısı gibi düşünmenin yedi yoluna yer verilmiştir. Antik Yunancada "ekonomi" kelimesi hane yönetimi anlamına gelmektedir. Bu bakış açısıyla Raworth evimiz olan dünyanın önemine vurgu yaparak, sadece büyüme/kâr yönüne değil, tüm evi dikkate alan bir yaklaşımı kullanılmasını gerektiğini dile getirerek okuyucunun dikkatine sunmuştur. Diğer bir ifade ile, kitabın alt başlıkları, daha iyi bir geleceği şekillendirmek için gidilmesi gereken yedi farklı yolu tanımlamaktadır. "Şimdi Hepimiz Birer İktisatçımız" başlıklı dokuzuncu bölüm ise bir sonuç bölümü içeriğinde hazırlanmıştır.

"Kim İktisatçı Olmak İster" başlıklı ilk bölümde, yazar öncelikle ana akım iktisat kurgusunu eleştirerek bu kurgu içerisindeki rasyonel insan, küreselleşme, büyüme gibi kavramların hatalı/eksik olduklarını ileri sürmüştür. Buradan hareketle, iktisadın temel ölçütlerinden olan GSYİH'nin yanlış/hatalı olduğu vurgulanmıştır. Bu durum, GSYİH hesaplamalarına konu edilen iktisadi aktivitelerin yol açtığı çevresel zararların GSYİH hesabında dikkate alınmamasına rağmen bu zararları gidermeye yönelik harcamaların GSYİH hesaplarına dahil edilmesi ile örneklendirilmiştir. Bu bölümde ikinci olarak ana akım/hâkim iktisat öğretisi içerisinde yetişmiş iktisatçıların adeta aynı seri üretim bandından çıkmışçasına, benzer değer yargıları, koşullanmalar ve pratikler ile donatılmış olmalarının bilinen doğrulardan başka bir sonuca ulaşılmasına yeterli olmadığına vurgu yapılmıştır.

"Hedefi Değiştir" başlıklı ikinci bölümde özellikle temel, bir iktisadi gösterge olarak GSYİH büyümesini terk edilerek bunun yerine, gelişen insanlığın gelişen bir gezegene bağlı olduğunu kabulü ile, simidin bir pusula olarak kullanımına vurgu yapılmıştır. Bu durum gelişmiş ülkelerde aşırı tüketime ve istiflemeye bir son verilmesi, diğer bir ifade ile tüketim patikasında dikkate değer bir değişimin meydana getirilmesine işaret etmektedir.

Adam Smith'ten bugüne değin neredeyse tüm iktisadi teoriler krizler, savaşlar, vb. şoklarla örselenmiş, teorelinin dayanakları olan kabuller çeşitli açılardan eleştirilmiştir. Ancak Kate Raworth'un çalışmasını diğer eleştirel çalışmaların çoğundan ayıran en önemli husus Raworth'un alternatif teorisinin temel dayanak noktası olan ve kitaba adını da veren "simit" kavramıdır. Mikro iktisadi bir yaklaşımla tanımlanacak olursa; ekonomideki çeşitli kısıtlar nedeniyle erişilemez noktaların arasında yer alan erişilebilir (attainable) ve optimal noktaların kombinasyonunu ifade eden 'simit', Raworth'un kendi ifadesiyle "kimsenin altına inmemesi gereken bir toplumsal tabanla, kimsenin ötesine geçmemesi gereken küresel baskıların yarattığı bir ekolojik tavadır" (sf.63).

"Simit" iki eş merkezli halkadan oluşmaktadır (Şekil 1). Simidin dış çevresi 2009 yılında Johan Rockström, Will Steffen, vd. tarafından tanımlanan dünyanın ekolojik sınırlarını ifade etmektedir. Bu ekolojik sınır, Dünya'nın istikrarlı durumu için kritik olan ve yaşamın gelişmesini sağlayan dokuz farklı süreçteki hassas dengeyi insan faaliyetleriyle bozma riskinden kaçınmak için gerekli olan sınırları betimlemekte, diğer bir ifade ile insanlık için güvenli bir çalışma alanını tanımlamaktadır. Bir insanın iyi bir yaşam sürmesi için asgari yaşam koşullarını yaratmak için tüm ülkeler tarafından gerekli görülen unsurlar ise simidin iç halkasını oluşturmaktadır: Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde (SDG- 2015) temsil edildiği gibi; gıda, temiz su, barınma, sanitasyon, enerji, eğitim, sağlık, gelir ve çalışmaya erişim ile sosyal eşitlik, barış ve adalet, vb.



Şekil 1: Simit: 21.Yüzyılın Pusulası

Kaynak: (Raworth, 2019, 63).

Kitabın üçüncü bölümünde Raworth, geleneksel Dairesel Akış Şemasını (circular flow diagram) yeniden çizmiştir: Ekonomi de çevreye gömülü olduğu için, diyagrama şimdiye kadar ekonomik teoride 'dışsallıklar' olarak tanımlanan enerji ve atık akışını eklemiştir. Yeni model ile yazar, çözümleri devlete

ya da şirketlere ve piyasaya bırakmak yerine, sadece tüketici ve işçi olmadığımızı ima ederek bizlerin de mevcut teknolojiyi ve ağırları kullanarak topluca harekete geçebileceğimizi öne sürmüştür. Bu yeni vizyon ise yeni zor soruları beraberinde getirmektedir, örneğin, ‘Dünya'nın ekolojik kapasitesi göz önüne alındığında küresel ekonomi ne kadar büyük olabilir?’, vb.

Kitabın “İnsan Doğasını Geliştir” başlıklı dördüncü bölümünde ise 'iktisadi rasyonel birey' yerine, karmaşık, sosyal ve uyarlanabilir insanlar olduğumuza vurgu yapılmıştır. Bir diğer ifade ile, neoklasik iktisadın bir tüketici olarak faydayı rasyonel olarak maksimize eden ve bir üretici olarak kârı kusursuz bir şekilde hesaplayan Homo-Economicus karikatürünün insan doğasının tek taraflı bir resmi olmaktan öteye gidemediği belirtilmiştir. Bunun da ötesinde, “hedefleri değiştirmek”, araçları da değiştirmemizi gerektirecektir. İktisat öğretilerinde mekanik bir şekilde tanımlanan insanın doğasına alternatif bir bakış açısıyla: konvansiyonel iktisat öğretisinin merkezinde yer alan rasyonel bireyin aksine, bireylerin her zaman kendileriyle ilgilenmediği ve salt parayla motive olmadıkları üzerinde durulmuştur. Bu açıdan irdelendiğinde yazarın yeni ekonomi modeli, büyük resme odaklanmakta, yani piyasa ekonomisinin ötesine geçerek çevre ve toplum arasındaki etkileşimi dikkate almakta, devletin ve paylaştığımız ortak alanların da ihtiyaçlarımızı karşılamada rol oynaması gerektiğini kabul eden bir yapıya dönüşmektedir.

Standart bir Econ101 modelinde arz ve talebi temsil eden iki düzgün eğri çaprazlanarak esasen piyasa ekonomisinin dengede olduğu ya da bir dengeye yöneldiğine vurgu yapılmıştır. Raworth, “Sistemleri Kavra” başlıklı beşinci bölümde bu önermenin ekonominin doğasını anlamaya başlamak için iyi bir yol olmadığını öne sürmüştür. Ekonomiyi davranışlarını tahmin edip kontrol edebildiğimiz bir makine olarak görmek yerine bakış açımızı değiştirerek dinamik karmaşıklığa sahip organik bir ekonomik sistem olarak değerlendirmenin daha iyi bir yol olacağı okuyuculara önerilmiştir.

Eserin Altıncı Bölümü “Bölüştürmek için Tasarla” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Simit diyagramında betimlenen hedeflere ulaşmak için yarının ekonomisinin tasarım gereği hem dağıtıcı hem de yenileyici olması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Raworth, bir ulusun GSYİH'si büyüdüğünde, eşitsizliğin önce arttığını, ancak sonunda düşmeye başladığını gösteren diyagram olan Kuznets Eğrisi'nin önermelerini de sorgulamıştır. Standart bir Kuznets Diyagramının iddiası, ‘insanların herkes için daha fazla refah ve fırsat elde etmenin bir yolu olarak eşitsizliğe tahammül etmesi gerektiği’ yani, ekonomik büyümede eşitsizliğin kaçınılmaz bir aşama olduğudur. Raworth'a göre ise eşitsizlik bir tasarım hatasıdır ve birçok farklı seçim yapılabilir. Zenginlik ve gelirdeki halihazırda mevcut büyük eşitsizliklerin üstesinden gelmek ve robotların beyaz yakalı ve mavi yakalı rutin işlerimizin çoğunu yaptığı bir geleceğe hazırlanmak için tasarlanmalıdır. Yaşayan sistemleri bir akıl hocası olarak kullanarak, yenilenebilir enerji kullanmak, malzemeleri boşa harcamak yerine geri dönüştürmek ve doğanın armağanlarını yeniden üretmek için de tasarlanmalıdır.

“Yenilemek için Yarat” başlıklı yedinci bölümde tipik bir ekonominin büyümesinin tüm tekneleri kaldıran bir gelgit ile gerçekleşmediği, bu gelgitin iklim değişikliği ile sonuçlandığına değinilmektedir. Bu nedenle, ekonomilerimize yenileyici bir çerçeve entegre edilmesi önerilmektedir.

Sekizinci bölümde ise sonsuz büyümenin mümkün olamayacağının anlaşılması gerektiği, bu nedenle yeni bir normal için yeniden önceliklendirerek sıfırdan başlamamız gerektiği salık verilmiştir.

“Şimdi Hepimiz Birer İktisatçıyız” başlıklı sonuç bölümünde ise yazar, genel olarak eser boyunca vurgu yaptığı görüşlerini yeniden sıralamıştır. Ekolojik sınırlar ve insan refahı sorunlarının artık hepimizi ilgilendirmekte olduğu ve bu alanda herkesin sorumluluğunu şu ifadeler ile özetlemektedir; “21.

Yüzyılda görevimiz açık ve nettir: serpilip gelişen yaşam ağı içinde insanın refahını ileriye taşıyacak, böylece simidin güvenli ve adil alanı içinde dengeli bir şekilde gelişecek ekonomiler yaratmak” (s. 308).

Bu çalışma, konuları ele alış ve işleyiş açısından yazarın eleştirdiği teorilerin alternatifi olabileceğine inandığı önermelerini ortaya koyması nedeniyle bugüne kadarki pek çok çalışmadan farklılaşmaktadır. Teorinin temelinde yer alan simit kavramının en büyük etkisi, ekonominin hem biyofiziksel bir tavana hem de etik bir sosyal zemine sahip olduğunun ifade edilmesidir. Ekonomiyi yeniden şekillendirirken Raworth, insani ve ekolojik değerleri tek bir modelde bir araya getirerek ekonomik değerleri yönlendirmek için bir pusula ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda Kate Raworth’un, çalışmasında içi içe geçmiş iki temel anlatıya başvurduğu söylenebilir; bir yanda, temel ekonomik büyüme hedefi olarak GSYİH’nin sürdürülemezliği, diğer yanda ise karar vericiler açısından ekonomistlik mesleğinin yol gösterici unsur olması.

Yazar, malların onarılması, parçaların yedek parça olarak kullanılması ya da ileri dönüşüm ile yeniden kullanılmak üzere tekrardan tasarlanarak üretildiği ve son olarak geri dönüştürüldüğü döngüsel bir ekonomiyi savunmaktadır. Raworth’un vizyonuna göre, açık kaynak altyapısı ile işbirlikçi çalışmanın gerçekleştirilebileceği “The Commons” olarak adlandırılan alanların genişletilmesi, tüketimi maksimize eden Homo-Economicus’tan işbirlikçi ekonomik faaliyetlere geçişin desteklenmesi ve gelir vergisi yerine servet vergisine yönelmesi politik önermeler olarak ortaya konmuştur.

Diğer yandan, yeşil ekonomi ve sürdürülebilirliğe dair temel bir bakış açısı sunması açısından başlangıç seviyesinde yeterli bir çalışma olmakla birlikte, hâkim iktisadi hayatı değiştirecek devrimsel bir yöntem önermesi olmaması nedeniyle ekonomi politikası geliştirmesi açısından yeterli bulunmamıştır. Çalışmanın üç temel politik amacı bulunmaktadır; ilk olarak gezegenin doğal sınırlarına saygı göstererek üretmek, ikinci olarak insan onuruna yakışır (decent) bir yaşam standardının topluma yayılması için, konvansiyonel büyüme yaklaşımının çözemediği eşitsizliklerin azaltılması ve yoksunlukların giderilmesi gerekliliği ile son olarak mevcut çevresel zararın bertaraf edilmesi gereksinimlerini gidermek. Bu üç amacın eş anlı olarak gerçekleştirilmesi genel kabul görmediği takdirde bıçak sırtı bir denge durumuna işaret etmektedir. Uygun politik önermelerle desteklenmediği müddetçe sayılan üç amaca ulaşılmanın denenmesinin imkânsız üçleme ya da üçlü açmaz olarak bilinen sonucu doğurması olasıdır.²

İlaveten, kitap 2017 yılında yayımlanmış olması nedeniyle Covid ve Post-Covid ekonomik koşullarını -doğal olarak- dikkate almamaktadır. Bu durum bir eksiklik olarak görülmemekle birlikte şüphesizdir ki; istihdam ve üretime dair bilindik iktisadi pratiklerin deformasyona uğradığı bu sürece dair yazarın bakış açısı ve söylemlerinin ne olacağı iktisat okurlarınca da merak edecektir.

Son olarak, kitapta son notlar başlığı altında ilgili konular hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyenler için her bölüm başlığı altında bir oldukça geniş bir okuma listesi ilave edilmesi oldukça isabetli olmuştur. İlaveten, kitapların sonunda genelde ihmal edilen kavramlar dizini ise kavram bazlı okuma yapmayı oldukça kolaylaştırmaktadır. Kitabın dili ve üslubu akıcıdır. Konular düzenli ve sistematik biçimde ele alınmış ve bölümler içerisinde kaynaklara temastaki ustalık yazarın alternatif iktisadi

² Sabit döviz kuru, bağımsız para politikası ve serbest sermaye hareketleri politikalarının aynı anda sürdürülemez olacağına ilişkin “impossible trinity” olarak bilinen imkânsız üçlü kavramının bakış açısına atıfta bulunularak benzer şekilde doğal hayata saygılı üretim- insan onuruna yakışır bir yaşam standardı ve mevcut çevresel zararın bertarafı politikalarının aynı anda sürdürülemezliğine vurgu yapılmak istenmiştir.

önermede bulunurken geleneksel iktisadi düşünceye de hakimiyetine dair bir gösterge niteliğindedir. Buradan hareketle, kitabın iktisat literatürüne katkı sağlayacağı muhakkaktır.

Beyanname

Rakip Çıkarlar

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarların Katkıları

Çalışmanın tamamı sorumlu yazar tarafından oluşturulmuştur

Kaynakça

Raworth, K. (2019). Simit Ekonomisi: 21.Yüzyıl İktisatçısı Gibi Düşünmenin Yedi Yolu. Can Sanat Yayınları A.Ş,



© 2020 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).